

بررسی عوامل افت تحصیلی در مدارس دوره‌ی متوسطه دوم

نسرین چالیک

کارشناس ارشد مهندسی عمران، معاون آموزشگاه، متوسطه دوره‌ی دوم، آموزش و پرورش شهرستان حمیدیه

چکیده

از جمله مسائل و معضلاتی که در نظام آموزشی ما وجود دارد مسئله «افت تحصیلی» است. افت تحصیلی امروزه یکی از نگرانی‌های مهم خانواده و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت است. این دغدغه بیشتر به دلیل وابستگی آینده فرزندان به میزان توفیق آنان در تحصیل است. همه‌ساله تعداد زیادی از دانش‌آموختگان در کشورهای مختلف جهان با پدیده‌ای به نام «افت تحصیلی» مواجه‌اند افت تحصیلی علاوه بر آثار سوء اقتصادی در سطح ملی، تأثیر ناگواری بر سلامت روانی دانش‌آموزان داشته، نگرانی‌هایی را برای خانواده‌ها به دنبال دارد. شناخت و بررسی انواع افت تحصیلی و تحقیق در زمینه علل و عوامل به وجود آورنده آن‌ها می‌تواند اطلاعات دقیق و جامعی از خصوصیت نارسائی‌ها و معایب نظام موجود آموزش و پرورش را به ما ارائه دهد. در این مقاله که با روش توصیفی و تحلیلی و بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای صورت گرفته است برآنیم به بررسی چهار عامل مؤثر در افت تحصیلی دانش‌آموزان بپردازیم.

واژه‌های کلیدی: افت تحصیلی، آموزش و پرورش، دوره‌ی متوسطه دوم، دانش‌آموز

۱- مقدمه

افت تحصیلی یکی از مشکلات عمده‌ی نظام آموزشی در کشور است و هر سال مقادیر زیادی از امکانات مالی و نیروهای انسانی، آموزشی و پرورشی به این معضل اختصاص می‌یابد. در نظام فعلی آموزش و پرورش کشور ما نیز افت تحصیلی به صورتهای مختلف یکی از معضلات کمرشکن محسوب شده و توجه دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت کشور را به خود معطوف داشته است.

افت تحصیلی شامل غیبت مطلق از مدرسه، ترک تحصیل قبل از موعد مقرر، تکرار پایه تحصیلی، نسبت میان سنوات تحصیل دانش‌آموز و سال‌های مقرر آموزش، کیفیت نازل تحصیلات متعلم در مقایسه با آنچه باید باشد، کسب محفوظات به جای معلومات که در زمان اندکی به فراموشی سپرده می‌شود، می‌باشد. منظور از افت تحصیلی، کاهش عملکرد تحصیلی و درسی دانش‌آموز از سطحی رضایت بخش به سطحی نامطلوب است.

شک نیست که عوامل و دلایل زیادی منجر به شکست تحصیلی دانش‌آموزان در مقاطع گوناگون می‌شود که بطور کلی می‌توان آن‌ها را به دو دسته عوامل داخلی و خارجی (درونی و برون‌سازمانی) تقسیم نمود و این امر به دلیل حالات روحی و روانی ناشی از بلوغ دانش‌آموزان و تبعات آن بیشتر خودنمایی می‌کند بنابر این طرح این مسئله که چه عواملی در افت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دخالت دارند مفید به فایده است. (معماری، ۱۳۸۰).

در بررسی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان می‌توان به چهار عامل اشاره کرد که عبارتند از: عامل فردی، عوامل خانوادگی، عوامل آموزشی، شرایط اجتماعی و اقتصادی در این مقاله که با روش توصیفی و تحلیلی و بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای صورت گرفته است برآنیم به بررسی چهار عامل مؤثر در افت تحصیلی دانش‌آموزان بپردازیم.

۱-۱- شیوه‌ی تحقیق

نوع روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی است. نگارنده ابتدا به فیش‌برداری از موضوعات مرتبط با افت تحصیلی و انواع آن پرداخته و بعد از اتمام فیش‌برداری به تلفیق و دسته‌بندی آن‌ها و سپس به تجزیه و تحلیل مطالب پرداخته و در پایان از بررسی‌های انجام شده در این آثار نتیجه‌گیری‌های لازم به عمل آمده است که در ادامه از نظر خواهد گذشت.

۲- افت تحصیلی

افت تحصیلی مفهومی فراگیر است و شامل انواع مختلف پدیده‌های می‌شود که موجب می‌گردد تا دانش‌آموزان از دسترسی به اهداف آموزشی باز بمانند و در عمل زمینه ناکارآمدی نظام‌های آموزشی را در تأمین انتظارات خانواده‌ها و دولت‌ها از تأسیس آن‌ها فراهم می‌آورند. بر این اساس مفهوم افت تحصیلی فراتر از مردودی، معنای دقیق و عمیقتری می‌باشد و شامل هر گونه ناکامی آموزشی برای دانش‌آموزان می‌گردد. بنابراین مردودی صرفاً یکی از ابعاد افت تحصیلی در نظام‌های آموزشی است که گرچه معمولاً ملموس‌ترین انواع افت به نظر می‌رسد، اما ممکن است مهمترین و پرمخاطره‌ترین افت در یک نظام آموزشی تلقی نگردد. از اینرو بهتر است در کنار سایر انواع اتلاف تحصیلی مطرح گردد تا موضوع با نگاه کامل و عمیقتری درک و سهم هر یک از مصادیق افت تحصیلی به درستی تبیین گردد. (ساکي، ۱۳۹۰).

افت تحصیلی یکی از مسائل نظام‌های آموزش و پرورش در جهان است که هر ساله مبالغ مادی، معنوی و انسانی قابل توجهی از این بابت تلف می‌شود. به طور کلی، کلمه افت از نظر لغوی به معنی کاستی و نقصان می‌باشد.

صاحب نظران معتقدند منظور از افت تحصیلی، کاهش عملکرد تحصیلی و درسی دانش‌آموز از سطح عملکرد تحصیلی قبلی و فعلی دانش‌آموز بهترین شاخص افت تحصیلی است. آن‌ها بیان می‌کنند که کاربرد اصطلاح افت یا اتلاف در آموزش و پرورش از زبان اقتصاددانان گرفته شده است و آن‌ها آموزش را به صنعتی تشبیه می‌کنند که بخشی از سرمایه و مواد اولیه‌ای را که باید به محصول نهایی تبدیل شود، تلف نموده و نتیجه مهلوب و مورد انتظار را به بار نمی‌آورد. برای افت تحصیلی تعاریف متفاوتی ارائه شده است که وجه مشترک همه‌ی آن‌ها ناتوانی و شکست در انجام موفقیت‌آمیز دوره تحصیلات رسمی است. به عبارتی می‌توان گفت افت تحصیلی به معنای عدم موفقیت در تحصیل می‌باشد که با معیارهایی نظیر مشروطی، معدل نامطلوب، تکرار درس، طولانی شدن مدت تحصیل، اخراج، انصراف و ترک تحصیل قابل بررسی است. (احمدی، ۱۳۹۵).

به طور کلی برای افت تحصیلی تعاریف متفاوتی ارائه شده است که وجه مشترک همه‌ی آن‌ها ناتوانی و شکست در انجام اتمام موفقیت‌آمیز دوره تحصیلات رسمی است. به عبارتی می‌توان گفت افت تحصیلی به معنای عدم موفقیت در تحصیل می‌باشد که با معیارهایی مانند مشروطی، معدل نامطلوب، تکرار درس، طولانی شدن مدت تحصیل، اخراج، انصراف و ترک تحصیل قابل بررسی است. (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴).

۳- انواع افت تحصیلی

۳-۱- افت تحصیلی کمی و کیفی

افت به صورت کمی عبارت است از تعیین فراوانی افرادی که به دلایل مختلف موفق به ادامه تحصیل نمی‌شوند، نسبت به کسانی که موفقیت تحصیلی دارند.

افت تحصیلی کیفی عبارت است از اینکه نباید نظام آموزشی تنها به انباشتن ذهن دانش‌آموز از معلومات همت گمارد، بلکه باید آن‌ها را برای زندگی فردی و اجتماعی آماده سازد.

۳-۲- افت تحصیلی کلی و جزئی

افت تحصیلی کلی (کلان) شامل شکست تحصیلی فراگیران در کلیه دروس و حتی سال تحصیلی می‌شود که نهایتاً به ترک تحصیل ختم می‌شود و قریب به اتفاق تارکان تحصیل، بازگشت به تحصیل نخواهند داشت.

افت تحصیلی جزئی شامل ضعف تحصیلی دانش‌آموزان در یک درس در طی سال‌های مختلف، مانند ضعف خواندن یا نوشتن و کند فهمی مسائل در مسائل ریاضی است و یا افت تحصیلی در مدت کوتاه چند روزه تا چند ماهه به دلیل مشکلات عاطفی مانند از دست دادن یکی از والدین یا ورشکستگی اقتصادی خانواده، مسائل زلزله و سیل و ... افت تحصیلی جزئی (خرد) گفته می‌شود. (شکاری، ۱۳۸۳).

۴- بررسی عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم

به معنای تغییر عملکرد دانش‌آموز از سطح مطلوب به سطح نامطلوب است و به صورت‌های کمی و کیفی وجود دارد. افت تحصیلی کمی شامل مردودی و تکرار پایه، ترک تحصیل و نیز تکرار یک واحد درسی است. افت کیفی تحصیلی به معنای انتقال نیافتن کامل محتوای آموزشی و نرسیدن به حداکثر ممکن اهداف رفتاری هر واحد درسی است.

در بررسی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان می‌توان به چهار عامل اشاره کرد که عبارتند از:

۱-۴- عامل فردی

عوامل فردی مربوط به شخص دانش‌آموز و ویژگی‌های عمدتاً ذاتی و محیطی او هستند. ناسازگاری‌های رفتاری همچون پرخاشگری، بیش‌فعالی، بی‌قراری، تخاصم، کم‌رویی شدید و انزواطلبی، درخودفرومایگی و بی‌توجهی، از آفت‌های رشد مطلوب شخصیت و از عوامل مؤثر در آفت تحصیلی است. (بیابانگرد، ۱۳۸۷).

عواملی که مربوط به خود دانش‌آموز است و به شرایط جسمی، ذهنی و رفتاری او باز می‌گردد. مثل داشتن انگیزه، هدف، سلامت جسم و روان، توانایی در مدیریت زمان و وقت‌گذاری، انتخاب گروه دوستان و...

۴-۱-۱- کمروبی و گوشه‌گیری

نظام آموزشی به عنوان بارزترین نمود سرمایه‌گذاری نیروی انسانی می‌باشد. (علاقه‌بند، ۱۳۸۵: ۹).

این نظام نقش موثری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه دارد، شناخت توانایی‌ها، نیازها، ناسازگاری‌ها و ویژگی‌های رفتاری و خصوصیات روانی نوجوانان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و رفتارهای بهنجار و نابهنجار آن‌ها باید تشخیص داده شود و در برنامه‌ریزی‌ها، انتظاراتی مطابق با شرایط آنان در نظر گرفته شود.

یکی از اشکالات عمده که تأثیر بازدارنده و مهم بر کارآمدی و پویایی افراد دارد و از شکل‌گیری هویت سالم و نیز شکوفایی استعدادها و قوای فکری و عاطفی در آنان جلوگیری می‌کند، مشکل برقراری ارتباط اجتماعی با دیگران کم‌روبی است. کمروبی یک خود توجهی فوق‌العاده به خود و ترس از مواجه شدن با دیگران در یک موقعیت اجتماعی است.

کمروبی مشکلی است که از گذشته تا کنون به جهات بسیار مختلف دامنگیر افراد مختلف بوده و هست. این مشکل به دلایل متعدد مورد توجه قرار نگرفته است، و عامه مردم کمتر از آن به عنوان یک معضل و مشکل یاد می‌کنند. غافل از این که انزواطلبی و کمروبی در بطن جامعه، فرد را با مشکلات زیادی اعم از عدم توانایی ایجاد رابطه با دیگران و به تبع آن ناتوانی در یادگیری و کسب آگاهی‌ها و مهارت‌های مختلف مواجه می‌کند. شاید از دلایلی که والدین و حتی معلمان مدارس به این مشکل توجه نمی‌کنند برداشت غلطی است که از عملکرد افراد خجالتی دارند. این باور نادرست که کودک کمرو مؤدب است، دردسر ایجاد نمی‌کند و تربیت او راحت‌تر است، موجب متقاعد شدن والدین شده که کمروبی و گوشه‌گیری اجتماعی را به عنوان یک مشکل ندانسته و به این ترتیب از مشکلاتی که کودک در آینده با آن مواجه خواهد شد غافل بمانند. (افروز، ۱۳۷۶).

کمروبی یک ویژگی شخصیتی که تحت تأثیر روابط انسان با اجتماع و اطرافیان قرار می‌گیرد و به عنوان پدیده روان‌شناختی که در جمع بروز می‌کند و از مواجهه با افراد و حضور در اجتماع فرار می‌کند.

یک دانش‌آموز ممکن است به دلایل مختلف نتواند با کودکان دیگر ارتباط متقابل برقرار سازد. یکی از دلایل ممکن است به ترس از عکس‌العمل‌هایی از قبیل مورد حمله واقع شدن، نادیده گرفته شدن، یا مورد تمسخر قرار گرفتن مربوط باشد. مع هذا، دلایل دیگر با ناتوانی دانش‌آموز از فرا گرفتن مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز برای برقرار کردن ارتباط متقابل مؤثر و مفید با همسن و سالان ارتباط داشته باشد. کناره گرفتن از گروه بر اثر تقلیل اضطراب تقویت می‌شود و به مرور باعث ایجاد در تحصیل و در نتیجه آفت تحصیلی می‌شود.

۲-۴- عوامل خانوادگی

خانواده اولین مکانی است که کودک در آن زندگی نموده و تربیت می‌گردد. خانواده به عنوان اولین نهاد اجتماعی می‌تواند نقش بازرسی در پیشرفت تحصیلی داشته باشد. به عبارتی دیگر ویژگی‌های محیط خانوادگی تأثیرات مهمی بر افت تحصیلی فرزندان دارد. (افشاری، ۱۳۹۴).

در واقع مسائلی از قبیل جو عاطفی و روانی در خانواده، بی‌سوادی والدین، ناکافی بودن امکانات داخل خانه، بیماری جسمی یا روانی والدین، عدم آگاهی والدین از شیوه‌های مطالعه، فقدا یا عدم حضور والدین متارکه والدین، فقر اقتصادی خانواده و... عوامل خانوادگی عواملی هستند که ناشی از وضع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانواده دانش‌آموز است. مثلاً مشاجرات خانوادگی، بی‌توجهی والدین به دانش‌آموز، رابطه خانواده با مدرسه، جو عاطفی خانه، تحصیلات والدین و توان اقتصادی و ...

۴-۲-۱- تقویت حس اعتماد به نفس در دانش‌آموز

اعتماد به نفس آن است که فرد شخصیت خود را همان گونه که هست قبول می‌کند و از خصومت و کشمکش با خود در پرهیز است و اگر مسئولیتی در حد توان او به او واگذار شود از آن می‌گریزد و می‌کوشد با کوشش و توانشان را پذیرا گردد و به مقصد می‌رساند. (قائمی، ۱۳۷۰)

نوجوانان و جوانان امروز کودکان گذشته می‌باشند خصایص و رفتارهای وی نیز وابسته به دوره کودکی بوده‌اند که آن را از اولیا و خانواده خود کسب نموده است. پدر و مادر اولین کسانی هستند که زیربنای شخصیت یک نوجوان را می‌سازند و پایه‌گذار ارزش‌ها و معیارهای فکری وی هستند نوجوانان در این دوره بیش از هر زمان دیگر نیاز به مراقبت و همراهی والدین خود دارند، لذا قطع رابطه با نوجوان و یا رابطه نادرست با نوجوان ممکن است تأثیرات مخربی بر او بگذارد. (اکبری، ۱۳۸۱)

اعتماد به نفس زیربنای همه فعالیت‌های انسانی است یکی از نیازهای مهم و اساسی انسان که زمینه‌ساز حیات اجتماعی و شرافتمندانه است نیاز به اعتماد به نفس است. داشتن اعتماد به نفس مناسب در دوران بلوغ و نوجوانی بسیار تعیین‌کننده و سرنوشت‌ساز در زندگی هر شخص می‌باشد معنی و مفهوم آن این است که آدمی با استفاده از مدد رسانی خداوند و قرار دادن در مسیر سنت او و با زمینه سازی‌هایی که برای موفقیت در انجام هر کاری ضروری است بتواند تردید و دودلی را از خود دور سازد و با اعتماد و اطمینان پیش رود. انتظار آن را نداشته باشد که دیگران برای انجام کارها و رفع نیازش اقدام کنند و یا والدین و مربیان در خدمت او قرار گیرند خود به اتکال توان و امکانش از جای برخیزد و به اقدام پردازد چنین امری هم مورد نیاز شخصی فرد و لازمه عزت‌نفس اوست و هم از نظر اجتماعی و تداوم حیات برای او ضرورت دارد او در این اعتماد نیاز دارد از اطمینان استفاده کند و آن را قابل تبعیت و اجرا بداند با جرأت و صبارت تصمیم بگیرد پیش رود. باید قدش راست و گامش استوار باشد. (قائمی، ۱۳۷۰).

یکی دیگر از مهمترین کارهایی که والدین در جهت ایجاد و تقویت اعتماد به نفس دانش‌آموز خود می‌توانند انجام دهند این است که به کودک خود کمک کنند اهداف واقع‌گرایانه‌ای تعیین کنند. زمانی که کودک شما بازی فوتبال را تازه شروع کرده است، اشکال ندارد که فکر کند روزی به عضویت تیم ملی فوتبال در می‌آید. اما اگر بعد از تلاش‌های زیاد خود نتوانسته است مثلاً در تیم دبیرستان خود پذیرفته شود و هنوز فکر می‌کند روزی در تیم ملی بازی خواهد کرد، آنگاه نیاز دارد روی اهداف واقع‌گرایانه‌تری تمرکز کند. کودک خود را راهنمایی کنید اهداف معقولی برای خود تعیین کند تا از حس شکست جلوگیری شود. اگر هدف او دور است، با او در مورد اهداف کوتاه مدت در همان مسیر صحبت کنید. (جولایی، ۱۳۹۶).

۴-۲-۲- بی سواد یا کم سواد والدین

موفقیت و پیشرفت تحصیلی به عوامل زیادی بستگی دارد که این عوامل در مجموعه فردی، آموزشگاهی، خانوادگی و اجتماعی طبقه‌بندی شده است. افت تحصیلی دانش‌آموزان به عوامل متعددی نظیر میزان درآمد خانواده، سطح تحصیلات، محیط مدرسه، فضای خانواده، نوع مدرسه، امکانات آموزشی، معلم و رفتار معلم، محل زندگی، همکلاسی، محل مدرسه و عوامل بسیار دیگر بستگی دارد.

سطح تحصیلات والدین همانند سایر عوامل به شکل‌های گوناگون در افت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است. ممکن است دانش‌آموزانی که والدین آن‌ها از سطح سواد بالایی برخوردارند و در انجام تکالیف خود دچار مشکل شوند والدین در انجام تکالیف مدرسه آن‌ها را راهنمایی کنند، اما اگر والدین بی‌سواد باشند نمی‌توانند فرزندان خود را در امر تحصیل راهنمایی کنند. نحوه نگرش والدین به تحصیلات فرزندان نیز در افت تحصیلی آن‌ها مؤثر است. (بیابانگرد، ۱۳۸۴).

تحصیلات والدین می‌تواند نقش مهمی در امر تربیت فرزندان داشته باشند والدین تحصیل کرده به دلیل داشتن مشاغل مفید و بهتر از فرهنگ بالا و محیط و موقعیتی بالاتر و بهتری برخوردار هستند بهره‌مندی از موقعیت خوب اجتماعی به نوبه خود تأثیر روی نگرش فرزندان نسبت به والدین و احساس امنیت و اعتماد به نفس آن‌ها می‌شود و در نتیجه بهتر می‌توانند با محیط خود ارتباط برقرار کنند و همین امر موجب رشد و شکوفایی استعدادهای آن‌ها شود در حالی که کودکی که والدین او تحصیلات خوبی ندارند نه تنها افتخار به وجود آن‌ها نمی‌کنند؛ بلکه در خود احساس حقارت می‌کنند. (افروز، ۱۳۸۶).

پایین بودن تحصیلات خانواده یکی از پارامترهایی است که می‌تواند بر افت تحصیلی تأثیر داشته باشد. افت تحصیلی یکی از نگرانی‌های مهم خانواده و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت است که این پدیده علاوه بر زیان‌های هنگفت اقتصادی آثار سوء بر سلامت روانی دانش‌آموزان داشته، نگرانی نامطلوبی برای خانواده‌ها به دنبال دارد. (سعدی پور، ۱۳۸۹).

بی‌سواد یا والدین در افت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است، زیرا عدم توانایی والدین جهت کمک به فرزندان در امر تحصیل و نبودن پشتیبان در جهت راهنمایی فرزندان، می‌تواند سبب سردرگمی دانش‌آموز و ایجاد اضطراب در او گردد. همین عدم اطمینان در مورد آنچه که دانش‌آموز انجام می‌دهد و نبود راهنما در منزل سبب می‌شود تا دانش‌آموز با یقین و اطمینان کامل نتواند به پیش برود. البته این مطلب کلیت ندارد و دانش‌آموزان با استعداد می‌توانند بدون راهنما نیز به سر منزل مقصود برسند ولیکن این موضوع، مربوط به دانش‌آموزانی است که دارای استعداد کمتری هستند و جهت پیشرفت، نیاز به یاری دهنده دارند.

۴-۲-۳- طلاق والدین

طلاق باعث از هم پاشیدن بنیان خانواده شده و مشکلات روانی، اجتماعی و فرهنگی وخیمی را برای مرد و زن و جامعه پیش می‌آورد، اما بی‌گمان بیشترین تأثیر نامطلوب طلاق متوجه فرزندان است که والدین آن‌ها از هم جدا شده‌اند. با اینکار امنیت روانی فرزندان به خطر افتاده و علاوه بر افت تحصیلی در معرض انواع بزه‌کاری‌ها نیز قرار می‌گیرند.

در پژوهشی دو گروه خانواده‌های در معرض طلاق و خانواده‌های عادی شرکت داشتند که در آن ویژگی‌های شخصیتی و پیشرفت تحصیلی نوجوانان خانواده‌های در معرض طلاق و خانواده‌های عادی مورد بررسی قرار گرفته است همچنین ویژگی-

های شخصیتی والدین آن‌ها مقایسه گردید. نتیجه بررسی نشان می‌داد که نوجوانان خانواده‌های در معرض طلاق از روان رنجوری بیشتر و پیشرفت تحصیلی کمتری برخوردار بودند. (آسانی، ۱۳۸۱).

روابط خوب والدین با یکدیگر می‌تواند باعث ایجاد امنیت عاطفی فرزندان شده و پیشرفت تحصیلی آن‌ها را تسهیل کند. اهمیت این روابط به قدری است که حتی می‌توان گفت که آسیب‌های روحی کودکانی که در معرض روابط ناسالم عاطفی و خشونت والدین نسبت به یکدیگر قرار دارند بیشتر از کودکانی است که به علت طلاق یا فوت یکی از والدین به صورت تک سرپرست زندگی می‌کنند؛ لذا می‌توان بر این مطلب تأکید کرد که بین دو متغیر فشارهای روانی حاصل از روابط بد والدین با هم در خانواده و افت تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط وجود دارد. (سمواتیان، ۱۳۷۳).

۳-۴- عوامل آموزشی

دسته‌ی دیگر از عوامل افت تحصیلی، عوامل مربوط به مدرسه و معلم می‌باشد. عوامل آموزشی مربوط به وضعیت معلمان، مدرسه، کلاس درس، برنامه درسی، شیوه‌های آموزش و ارزیابی، امکانات آموزشی و کمک درسی و... می‌باشد. عدم امکانات مطلوب تحصیلی و شرایط آموزشی معمولاً عواملی هستند که در ایجاد افت تحصیلی دخیل می‌باشند.

۴-۴- شرایط اجتماعی و اقتصادی

به طور کلی محرومیت‌های محیطی و کمبود محرک‌های رشد ذهنی و اجتماعی از عوامل مهم افت تحصیلی دانش‌آموزان است. کودکانی که متعلق به خانواده‌هایی هستند که از تبار اقتصادی و اجتماعی فوق‌العاده پایین بوده و توأماً با فقر اقتصادی و فرهنگی و محرومیت‌های محیطی، شرایط اقتصادی- اجتماعی حاکم بر جامعه نیز در چگونگی تبلور انگیزه‌های رشد و پیشرفت با افت تحصیلی دانش‌آموزان نقش بسزایی دارند. (افروز، ۱۳۷۶).

کودکانی که والدین آن‌ها از قدرت اقتصادی- اجتماعی پایین‌تری برخوردارند و خانواده‌های آن‌ها با محرومیت‌های اقتصادی مواجه می‌باشند، افت تحصیلی بیشتری دارند همچنین در هر جامعه‌ای که دیکتاتوری، وحشت و ناامنی حاکم باشد، کودکان دچار افت تحصیلی می‌شوند.

در خانواده‌های طبقات پایین دانش‌آموزان شروع به تحصیلاتی ناشناخته می‌کنند، به امتحاناتی دشوار می‌اندیشند، با متونی مواجه می‌شوند که آن‌ها را مشکل می‌پندارند. در حالی که دانش‌آموزان متعلق به طبقات اجتماعی - اقتصادی بالاتر با آرامش درباره آن‌ها صحبت می‌کنند. کودکان طبقات بالا و متوسط در خانواده‌های خود آموزش می‌بینند تا به موضوع‌ها و موقعیت‌های مرتبط با مدرسه مثلاً انجام آزمون هوشی، دادن امتحان و... به طور مثبتی پاسخ دهند. در صورتی که کودکان طبقه پایین چنین آموزشی نمی‌بینند که تمام سعی خود را بکنند. همچنین آنان با این اندیشه بزرگ نمی‌شوند که اگر قرار است در زندگی موفق شوند باید در مدرسه خوب کار کنند.

۵- راه‌های جلوگیری از افت تحصیلی دانش‌آموزان

افت تحصیلی موضوعی غیر قابل حل نیست اما حل آن هم یکباره و ناگهانی و با شیوه‌های آنی میسر نیست برای مقابله با این پدیده به برنامه‌ریزی‌های دراز مدت و زیر بنایی احتیاج است. برنامه‌هایی که بر اساس واقعیت‌های اجتماعی باشند و ضمانت اجرایی به عنوان یکی از اصول برنامه‌ریزی آموزشی را داشته باشند. (شکاری، ۱۳۸۳).

۵-۱- برنامه‌های دراز مدت یا بنیادی

این برنامه‌ها تدابیر زیربنایی است که یک سیاست کلی را در نرام آموزشی می‌طلبد. برخی از جزئیات این روش‌ها به شرح ذیل می‌باشد:

- تجدید نظر در نظام ارزشیابی
- کاهش تعداد دانش‌آموزان هر کلاس
- ارزیابی هوشی دانش‌آموزان
- فراهم کردن امکانات آموزش و پرورش قبل از دبستان

۵-۲- برنامه‌های کوتاه مدت:

- تهیه به موقع کتاب‌های درسی و فراهم آوردن وسایل کمک آموزشی
- همکاری نزدیک اولیاء مدرسه و والدین
- ارزیابی عملکرد معلمان و تشویق معلمان کارآمد
- تقویت انگیزه‌های درونی دانش‌آموزان، همچنین تغییر در نگرش‌های آموزشی معلمان به تغییر در سبک‌های مدیریت مدارس، نوآوری در روش‌های تدریس، اصلاح فرآیند یاددهی یادگیری، توجه به مشارکت-مردمی و ... می‌تواند در کاهش مسائل آموزش و پرورش به ویژه افت تحصیلی مثمرالثر باشد.

نتیجه‌گیری

در جستار پیش رو به برخی از عوامل اصلی که هر کدام نقش موثری در افت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم دارد پرداخته شد. نتایج پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد، که عواملی فردی، خانوادگی و اجتماعی، اقتصادی و آموزشی هر کدام به نوبه‌ی خود در افت تحصیلی دانش‌آموزان از حضوری پر رنگ برخوردار هستند. و گاهی یک عاملی مکمل عامل دیگر است به عنوان مثال رابطه مطلوب و دوستانه بین معلم و دانش‌آموز و تعامل با همسالان بر افت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثرند. پژوهشگران بر این باورند که بررسی دلیل شکست دانش‌آموزان در تحصیل به مطالعه دقیق احتیاج دارد، تنبلی یا بی‌میلی را نمی‌توان تنها دلیل عقب افتادگی تحصیلی دانست. گاهی علت شکست دانش‌آموزان را باید در خانواده، گاه در مدرسه و معلم و گاه در جامعه و نظام آموزشی و وضعیت اقتصادی جستجو کرد. مدرسه در میان نهادهای تعلیم و تربیت جامعه جایگاه ویژه‌ای دارد. در واقع مدرسه بعد از خانواده مهمترین عامل در پرورش افراد است. از دیگر سو می‌توان ادعا نمود که یکی از مهمترین عوامل مؤثر در شکل‌گیری نگرش دانش‌آموز نسبت به تحصیل، والدین و خانواده است، که با مساعد کردن محیط خانواده و جلوگیری از گسیختگی خانوادگی می‌توانند باعث پیشرفت فرزندان خود گردند.

منابع و مأخذ

۱. آسانی، غلامرضا (۱۳۸۱). نقش سلامت روان بر عملکرد تحصیلی دانشجویان، با میانجیگری انگیزش پیشرفت تحصیلی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۲. احمدی، عبادالله (۱۳۹۵). بررسی رابطه‌ی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی (مجازی) و مهارت‌های مدیریت زمان با افت تحصیلی در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه ناحیه ۴ شیراز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
۳. افروز غلامعلی (۱۳۸۶). روان‌شناختی افت تحصیلی، تهران: انتشارات مدرسه.
۴. افروز، غلامعلی (۱۳۷۶). روان‌شناسی کمرویی و روش‌های درمان، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۵. اکبری، ابوالقاسم (۱۳۸۱). مشکلات نوجوانی و جوانی، تهران: ساوالان.
۶. ابراهیم‌زاده، فرزاد و همکاران (۱۳۹۴). بروز افت تحصیلی و عوامل مرتبط با آن در دانشگاه علوم پزشکی لرستان، فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان، شماره ۱۷، صص ۲۴-۲۲.
۷. افشاری، معصومه (۱۳۹۴). تجربیات دانشجویان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی یک مطالعه کیفی، مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت، سال سوم؛ شماره ۴، صص ۲۶۵-۲۵۶.
۸. بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۷). روش‌های پیشگیری از افت تحصیلی، تهران: انجمن اولیاء و مربیان.
۹. ساکی، رضا (۱۳۹۰). نگرش معلمان در مورد علل شکست تحصیلی و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان و ارتباط آن با میزان موفقیت آنان در تدریس، فصلنامه تعلیم و تربیت، ۱۰، شماره ۳۸.
۱۰. سمواتیان، محمود (۱۳۷۳). بررسی رابطه بین فشارهای روانی حاصل از وضعیت خانواده و افت تحصیلی دانش‌آموزان سال اول دبیرستان در شهر همدان.
۱۱. سعدی‌پور، اسماعیل (۱۳۸۹). پیشگیری از افت تحصیلی، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
۱۲. شکاری، عباس (۱۳۸۳). مسائل آموزش و پرورش ایران و راهکارهای آن، چاپ اول، تهران: انتشارات عابد.
۱۳. علاقه‌بند، علی (۱۳۸۵). مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی، چاپ هجدهم، تهران: نشر روان.
۱۴. قائمی، علی (۱۳۸۱). کودک و خانواده نامناسب، تهران: انجمن اولیاء و مربیان.
۱۵. معماری، هوشنگ (۱۳۸۰). بررسی برخی عوامل مؤثر در شکست تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره راهنمایی تحصیلی شهر سبزوار از دیدگاه مدیران و دبیران.

Study of Academic Failure Factors in Secondary Schools

Nasrin Chalik

M.A. in Civil Engineering, Deputy of School, Secondary School, Hamidieh County Education

Abstract

One of the problems and problems in our educational system is "academic failure". Academic failure is one of the most important concerns of family and education practitioners today. This concern is mostly due to the future dependence of children on their success in education. Every year, a large number of graduates in different countries of the world are faced with a phenomenon called "academic failure", in addition to the adverse economic effects at the national level, has an adverse effect on students' mental health and causes concerns for families. Understanding and investigating the types of academic failure and research on the causes and causes of them can provide us with accurate and comprehensive information about the characteristics and disadvantages of the existing education system. In this paper, which has been done by descriptive and analytical method based on library studies, we aim to investigate the four factors affecting students' academic failure.

Keywords: Academic Failure, Education, Secondary School, Student
